

INSTITUUT VOOR AMERIKANISTIEK vzw.
TIJDSCHRIFT

Driemaandelijks tijdschrift
Afgifftekantoor 2600 Berchem 1
P4A 8008

2007- Nr. 2
April-Mei-Juni
<http://www.amerikanistiek.org>

INHOUD

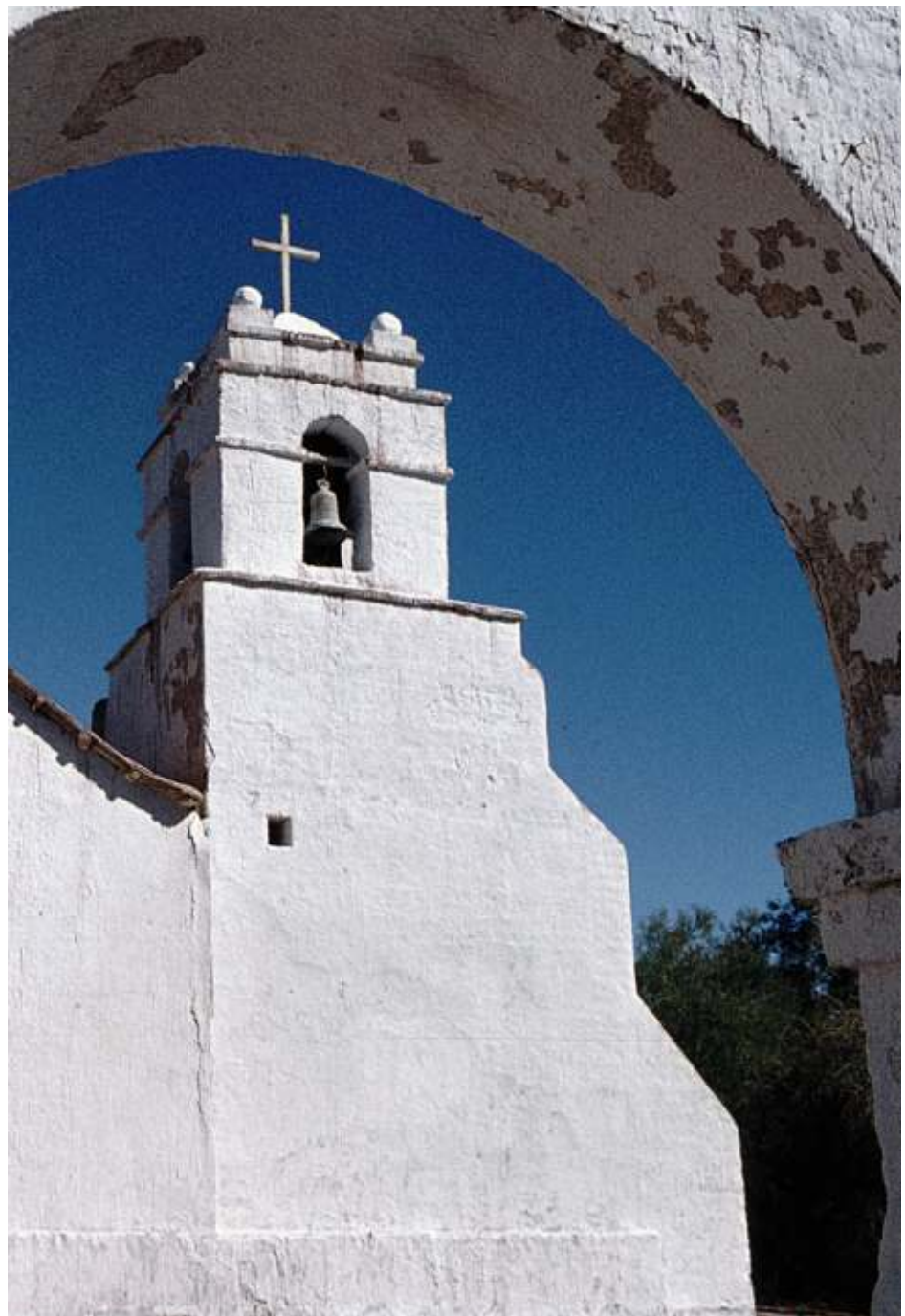
De Maya-"0"glyfe
Addendum
Johan Daelman
Blz. 2

Wij ontvingen
voor onze bibliotheek
Blz. 2

Chili
Sociale en religieuze
reisindrukken
Deel II
Prof. Modest Goossens
Blz. 3-18

In memoriam
Dirk Van Esbroeck
Ingrid Verbeeck
Blz. 19

Monument 32 van
Tamtoc - Mexico
Blz. 20

Iglesia de San Pedro in San Pedro Atacama, Chili,
gebouwd door de Belgische priester Gustave Le Paige.

DE MAYA-"O"-GLYFE
TE LEZEN ALS "BIX"

In ons vorig tijdschrift heb ik getracht om, aan de hand van teksten in het compilatie-woordenboek *Cordemex* en alternatieve afbeeldingen in de *Codex Dresdensis*, te bewijzen dat de "0"-glyfe moet gelezen worden als *bix*. Dit Yucateeks Mayawoord heeft namelijk zowel de betekenis "peul" en "boon" als de betekenis "voltooiing van een periode".

Een bijkomende bevestiging van deze stelling wordt ons geleverd door tekeningen van deze glyfe in de *Codex Tro-Cortesianus*. Daar waar de gebruikelijke glyfe de afbeelding is van een peul, wordt die hier vervangen door de tekening van de boon zelf. Een "pars pro toto", of stijlfiguur waarbij een deel staat voor het geheel. Vergelijk de tekening uit de codex met de foto van bonen (Fig. 1 en 2).

In de Mixteekse *Codex Nutall* vinden we op blz. 49 de afbeelding van een plaatsnaam (Fig. 3). Het gaat hier over *Ñuu Nduchi* (Lugar de Frijoles of plaats van de bonen). Deze plaats werd op dag 7 Vuursteen van het jaar 1096 veroverd door de Heer 8 Hert Van Tilantongo. De gelijkens van de bonen met die uit de *Codex Tro-Cortesianus* is opvallend.

Johan DAELMAN

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

WIJ ONTVINGEN VOOR ONZE BIBLIOTHEEK

Gift Linden-Museum, Stuttgart.
Tribus 2006, 55. Jaarboek van het museum.
(Caribisch gebied/ ethnohistorie)

Gift Mw. V. Solanilla Demestre – Univ. Aut. de Barcelona.
Tejiendo sueños en el Cono Sur ; textiles andinos : pasado, presente y futuro. 2003.
(Andesgebied/ weefkunst)

Gift de h. & mw. Kayaert- Montoya.
Meso-Amerika; boekenlijst september 2006.
(Meso-Amerika/ bibliografie)

Gift R.Paeshuys
G.A. Cock. *Inca rescue.* (Nat. Geographic. 2002, May : 78- 91).
Kaart: The Inca ; Machu Picchu salutes the sun/ The Inca ; an empire and its ancestors.
(Inca- Machu Picchu/ Andesgebied/ cultuurgeschiedenis)

Gift 'Werkgroep Noord-Amerikaanse Indianen voor Nederland en België'
De Kiva. Jrg. 2006, 1- 4. Jrg. 2007, 1.
(Noord-Amerika; alg.)

Gift 'Ethnologisches Museum Berlin'
Koloniale Kunst aus Lateinamerika; Prozesse gegenseitiger Aneignung. Z.j.
(Inca ~ Azteken/ Andesgebied ~ Meso-Amerika/ kunst ~ weefkunst ~ kolonisatie en koloniale periode)

Gift 'Wereldmuseum Rotterdam'
De schatten van het Wereldmuseum Rotterdam. 2000.
(Algemeen ~ Noord-Amerika; alg. ~ Andesgebied/ kunst ~ weefkunst ~ conserveren en restaureren ~ iconografie)
Hondius, D. & F. de Rooy. *De erfenis van slavernij; tekstboek bij een tentoonstelling.* 2004.
(Caribisch gebied ~ Amazonia/ slavernij ~ kolonisatie en koloniale periode)
Africa meets Africa; collectie Afrika (van het) Museum voor Volkenkunde Rotterdam. 1996.
(Afrika; alg./ kunst)

Gift Mw. M. Wenger (Wed. R. de Beule)
Verschillende diareksen van uiteenlopende onderwerpen.

Met dank aan al de milde schenkers!

CHILI

SOCIALE EN RELIGIEUZE REISINDRUKKEN

DEEL 2

6. Indianen van Patagonië-Vuurland.
7. Dreigende natuurrampen.
8. De grote natuurlijke rijkdommen.
9. Chili's boegbeelden Allende en Pinochet.
10. Op weg naar een moderne democratische samenleving.

*PROF. MODEST GOOSSENS**

* Prof. Dr. Em. Modest Goossens.
Institute for Social and
Economic Geography, Heverlee

Chileens en Argentijns Patagonië.

Nunataks in Torres del Paine

6. Indianen van Patagonië-Vuurland

Het zuidelijke deel van Argentinië-Chili kreeg de naam 'Patagonië' door Fernao Magalhaes, die dit deel van de wereld in 1520 als eerste Europeaan verkende. Hij noemde de eerste Indianen die hij zag 'Patagones' (grootvoetigen in het Portugees), omdat hun voetafdrukken in het zand enorm groot waren ten gevolge van omzwachteling van hun voeten met dierenhuiden om zich te beschermen tegen koude en vochtigheid. En omwille van de Indiaanse kampvuren die hij zag, kreeg het uiterste zuiden de naam 'Tierra del fuego' (Vuurland).

Chileens Patagonië komt overeen met de streek die het 'Grote Zuiden' wordt genoemd en bijna 1500 km noord-zuid is uitgestrekt. Het Andesgebergte grenst hier direct aan de Stille Oceaan met diepe fjorden en een eilandenarchipel. Tijdens de ijstijden was dit hele gebied met ijs en gletsjers bedekt. Maar ook nu nog beslaan de ijsvelden een oppervlakte gelijk aan de helft van België en dalen vele gletsjers af tot in zee, waar ze spectaculair afbrokkelen met adembenemende blauwe ijskliffen en ijsbergen en waar de toeristenboten rakelings langs varen. Boven dit feërieke schouwspel tronen nunataks, veelkleurige bergtoppen, die boven het ijsgebied uitsteken. Dit natuurpark 'Torres del Paine' kan terecht tot de meest indrukwekkende natuurwonderen gerekend worden. Toch begon de echte verkenning van die ijsvelden slechts nadat Scott en Amundsen al de zuidpool bereikt hadden. Een eerste expeditie-poging dateert van 1914, terwijl de belangrijkste wetenschappelijke expeditie met pater de Agostini in 1930 plaats vond en de west-oost overtocht slechts in 1960 werd gerealiseerd.

Door die uitgestrekte ijsvelden en het onherbergzame gebergte is Chileens Patagonië-Vuurland niet langs de weg met de rest van Chili verbonden en slechts te bereiken met het vliegtuig, de boot of via de weg langs het aangrenzende Argentinië. De sterke en dikwijls stormachtige westenwinden met zeer veel neerslag betekenen bovendien een grote handicap voor het westelijk deel. Eenmaal over de Andes zijn ze echter uitgeregend, zodat aan de oostkant uitgestrekte droge Patagonische steppen voorkomen, die voor het grootste deel tot Argentinië behoren. Het zuiden van Chili heeft derhalve een van de scherpste klimaatgrenzen op aarde, namelijk van extreem nat (tot 5 meter neerslag) in het westen naar een halfwoestijn (250 mm neerslag) met dwergstruiken en gras in het oosten.

De straat van Magalhaes hoort volledig tot Chili en aan de noordelijke oever ligt Punta Arenas, de hoofdplaats van Chileens Patagonië. De stad telt 120 000 inwoners, is kleurrijk en zeer levendig, gesitueerd aan de overgang van bos naar steppe en is ook de toegangspoort voor de eilandenarchipel van Vuurland. Punta Arenas werd in het midden van de 19de eeuw gesticht ter voorziening van de voorbijvarende schepen. Zeilschepen hadden het zeer lastig om tegen die sterke westenwinden in te varen, maar eenmaal stoomschepen ingezet konden worden en steenkool in de buurt werd gevonden, nam de betekenis van Punta Arenas sterk toe

De straat van Magalhaes

en bereikte een bloeiperiode in het begin van de 20ste eeuw, totdat het Panamakanaal in 1914 in gebruik kwam. Het aantal voorbijvarende schepen is dus erg afgenomen en bovendien verkiezen de schepen de nog meer zuidelijk maar gemakkelijker vaarweg (Beagle-kanaal), dat deels in Argentinië, deels in Chili gelegen is. Langs deze doorgang ligt het Argentijnse Ushuaia, de meest zuidelijke stad van de aarde met 40 000 inwoners, alsook het Chileens Puerto Williams, het meest zuidelijke dorp met 1500 inwoners. In Punta Arenas hebben de paters Salesianen, naast missionering, ook veel wetenschappelijk onderzoek gedaan over het leefgebied, de geschiedenis, de cultuur en de godsdienst van de Patagonische Indianen. De resultaten ervan hebben indrukwekkende collecties opgeleverd, die tentoongesteld zijn in het museum dat de paters in 1893 hebben ingericht.

In de onherbergzame en barre streken van Patagonië leefden al vanaf 7500 v.Chr. Indianen. Ten tijde van Magalhaes zouden die behoord hebben tot vier verschillende volkeren, waarvan de ‘Tehuelches’ en de ‘Alcalufes’ de bijzonderste waren. De laatsten waren land-georiënteerde indianen, die in de drogere oostelijke gebieden leefden van jacht op guanacos (behorende tot de lamafamilie) en nandoes (struisvogelachtigen) met lans, pijl en boog. De eerstgenoemde groep Indianen woonde in Vuurland en in het westen van Patagonië en waren zee-georiënteerde Indianen, die leefden van visvangst; dezen hadden zich aangepast aan de zeer vochtige en stormachtige gebieden, hadden een goede kennis van de natuurlijke omgeving en bezaten een rijke religie en mythologie. Toch dacht men lange tijd dat de Vuurlanders op een zeer laag ontwikkelingspeil stonden en de Europeanen keken met afkeur tegen zulke ‘wilden’ aan. De wereldwijd bekende bioloog Charles Darwin, die op zijn zeilschip ‘Beagle’ een reis rond de wereld maakte schreef in zijn dagboek op 17 december 1832 over de Vuurlanders die hij toen zag : “Ik zou nooit hebben kunnen geloven hoe groot het verschil tussen wilden en beschaafde mensen is; het is groter dan dat tussen wilde dieren en huisdieren”. En een gerespecteerd Chileens auteur Augustin Edwards schreef nog in 1924 : “Ze zijn menselijke amfibieën, die nog steeds leven in een staat van volledige degeneratie en primitiviteit; ze hebben zich tot op heden verzet tegen alle pogingen om hen iets te leren en beschaving bij te brengen”.

De kleine verspreid wonende groepjes Indianen werden nauwelijks beïnvloed door de Spaanse kolonisatie tot het einde van de 19de eeuw, toen de landhonger van de Chilenen en Europeanen ook deze zuidelijke afgelegen gebieden begon aan te tasten. Met geweren werd op de Indianen jacht gemaakt om hun land vrij te maken voor kolonisatie. Door de komst van de kolonisten, goudzoekers en schapentelers, werden de Indianen van hun jachtgronden beroofd en om te overleven roofden dezen schapen van de kolonisten. Mede om die dieven te bestraffen kregen de kolonisten zelfs een premie voor het inleveren van de oren van een gedode Indiaan. Toen bleek dat heel wat levende Indianen zonder oren rondliepen, werd de premie slechts gegeven bij het inleveren van een indianen-

Tehuelche cacique.

kop. De missionarissen, die zich inspanden om de Indianen te redden via reservaten, konden echter de decimering niet tegenhouden wegens Europese ziekten, waartegen Indianen niet bestand waren. Begin 20ste eeuw waren de Indianen in het zuiden van Chili zo goed als volledig uitgeroeid en verdween ook hun cultuur. Alleen in de meest afgelegen minder interessante gebieden wisten de Indianen nog enkele decennia te overleven, maar gingen tenslotte ook aan epidemies en drank ten onder. Waar ten tijde van Darwin er nog 13 000 Indianen zouden geweest zijn, waren ze einde 19de eeuw al vervangen door een gelijk aantal blanken.

Nandoes

In 1878 werden de eerste schapen uit de Falkland-eilanden ingevoerd. De droge oostelijke gebieden van Patagonië zijn voor schapenteelt geschikt, te meer daar de schapen het jaar rond buiten kunnen blijven. In Punta Arenas daalt de temperatuur zelden onder nul; de gemiddelde temperatuur van de koudste maand bedraagt er 3° en die van de warmste 11°. De schapen-estancias zijn enorm uitgestrekt. Omwille van de magere grasgroei is er per schaap veel oppervlakte nodig. De laatste decennia zijn de wolprijzen niet zo interessant meer en is de schapenteelt teruggelopen. In 1945 werd er olie en gas ontdekt, deels in het Chileens en deels in het Argentijns gebied, terwijl ook het toerisme toeneemt, zodat er nieuwe werkgelegenheid is gekomen. Ik heb er een familiebedrijf bezocht, een estancia met schapen, guanacos en nandoes met een oppervlakte van 3000 ha. Maar vóór de agrarische hervorming waren de meeste bedrijven nog veel groter, vooral de exploitatiemaatschappijen, bv. de 'Sociedad explotadora de Tierra del Fuego', die 132.000 ha bezat met ruim 120 000 schapen. Die onderneming is sindsdien opgesplitst en uitgegroeid tot het dorp 'Cerro Castillo'. Een andere 'estancia El Paine', dicht bij het struik-bosgebied, telt met 18 000 ha ruim 1000 runderen; wegens de poema's kunnen hier geen schapen gehouden worden.

7. Dreigende natuurrampen

Ten gevolge van de geografische ligging en de actieve platentektoniek wordt Chili bedreigd door mogelijke natuurrampen, die te maken hebben met de zee, het klimaat, het reliëf en de vulkanen. Hier volgen drie voorbeelden.

7.1. De aardbeving van Valdivia. De vorming van een gebergte is een traagverlopend proces, waarvan tijdens een mensenleven niet zoveel te merken valt. Daarom denken we ons te veel in dat de aardkorst stabiel is en nemen we risico's, die af en toe catastrofale gevolgen kunnen hebben. De platentektoniek met de over elkaar schuivende aardschollen en de vorming van het Andesgebergte gaan nog steeds door. Recente vulkanische uitbarstingen zijn daarvan het bewijs, maar ook de grote seismische activiteiten met de altijd weerkerende aardbevingen. De epicentra ervan liggen enkele kilometers diep onder de oppervlakte, daar waar de aardschollen het sterkste botsen. Soms zijn de verplaatsingen van de schollen zelfs aan het aardoppervlak zichtbaar.

In wat volgt breng ik het verhaal van Valdivia, dat wellicht de grootste ooit gemeten aardbeving heeft geïncasseerd. Valdivia met 120 000 inwoners is de belangrijkste stad van het ‘Kleine Zuiden’ en men zegt zelfs de mooiste stad van Chili. Valdivia ligt op 40° zuiderbreedte en wat verscholen in een vruchtbaar bekken, op 15 km van de open oceaan, langs een binnenbocht van de Rio Valdivia. Die plaats was uitermate geschikt als startpunt voor de kolonisatie van het binnenland. De stad werd in 1552 gesticht door Pedro de Valdivia, die er zijn naam aan gaf. De nederzetting kende al vlug een bloei tot de ‘noche triste’ (14 november 1599) toen ze door een indianenopstand volledig werd verwoest. De stad werd verlaten en slechts 50 jaar later opnieuw gesticht. Een echte heropbloei kwam er maar in de tweede helft van de 19de eeuw met de immigratie van initiatiefrijke Duitsers. Door de opening van het Panamakanaal in 1914 verloor de haven haar economisch en strategisch belang.

De zwaarste catastrofe die Valdivia getroffen heeft is de hevige aardbeving van 1960. Catastrofale aardbevingen hebben zich in Chili herhaaldelijk voorgedaan, vooral in de noordelijke regio's. Zuid-Chili gold echter als aardbeving-vrij. Op 22 mei 1960 zou de regio van Valdivia de hel beleven. Er waren al enkele voorschokken geweest, maar om 15u12 kwam de enorme hoofdschok die 3½ minuten duurde en een hevigheid bereikte van 12 (= maximum) op de schaal van Richter. De grond zakte enkele meter in, huizen, muren, pijpleidingen werden door elkaar geschud, mensen werden over de grond geslingerd. In de volgende dagen en uren werden nog meer dan 50 naschokken gevoeld van minstens 5 op de Richterschaal. De stad Valdivia werd het ergste getroffen. In totaal telde de regio 1000 doden en 50 000 vernielde huizen. De meeste slachtoffers vielen echter ten gevolge van de vloedgolven ('tsunami's'), die langs de kust 12 meter hoogte bereikten en langs de Rio Valdivia 25 km diep het binnenland instormden en er schepen en huizen meesleepten, waardoor de stad nog maandenlang van alle spoor- en wegverbindingen afgesneden werd en 15 000 ha weiland definitief verloren gingen. Bergstoringen richtten overal grote schade en damden het dal op verschillende plaatsen af. Weken later brak het opgespaarde water er doorheen, wat opnieuw krachtige modderstromen veroorzaakte.

Straat in Valdivia na de aardbeving van 1960.

De uitwerking van de vloedgolven bleef niet beperkt tot de Chileense kustgebieden. Vloedgolven verplaatsten zich ook met een snelheid van 800 km per uur over de Pacifische Oceaan en

Uitbarsting van de vulkaan Puyehue op 200 km van het epicentrum.

richten nog ernstige schade aan in Hawaï en Japan. Een paar dagen na de hoofdaardbeving brak bovendien de vulkaan Puyehue uit en bedekte de ruime omgeving van de hoge cordillera met een asmantel.

7.2. Het onweer van Antofagasta. Antofagasta, de parel van Noord-Chili, is met ruim 200 000 inwoners de grootste stad van het droge noorden. De stad ligt op de steenbokskeerkring, waar de zon bij het begin van de zomer loodrecht invalt. Op zulke breedte domineren hoge drukgebieden en daar liggen ook de woestijnen. In Chili is de droogte extreem, versterkt door het kustgebergte en de koude 'von Humboldtstroom', die alle zeevochtigheid tegenhouden. Het regent er omzeggens nooit of beter gezegd na een eventuele regenbui volgen jaren zonder neerslag. Antofagasta moet zelfs het water halen van de hoge Andes over en afstand van bijna 300 km via pijpleidingen dwars doorheen de Atacamawoestijn.

Paseo Peatonal Arturo Prat in Antofagasta met op de achtergrond de sloppenwijk op de berghelling.

De stad strekt zich zuid-noord 20 km lang uit over een smal kustplatform dat nauwelijks 1 à 2 km breed is. Overeenkomstig het Spaans koloniaal dambordvormig stratenpatroon lopen de hoofdstraten evenwijdig met de kust en staan de zijstraten er loodrecht op. Enkele ervan zijn in diepe kloofdalén aangelegd en langs de hellingen ervan staan vele krotwoningen uit karton, blik of vlechtmatten. In de tweede helft van de 19de eeuw was Antofagasta de uitvoerhaven van Bolivia (nitraat, zilver), maar de stad werd door Chili veroverd tijdens de salpeteroorlog van 1879-1883. Later zou de haven ook zeer belangrijk worden voor export van koper. Antofagasta werd het economisch centrum van het noorden. Door het wegvallen van de salpetercités en de grote bevolkingsaan-groei kreeg de stad een sterke immigratiestroom te verwerken, waarvoor onvoldoende woningen konden gebouwd worden. Spontaan en ordeloos ontstonden concentraties van krotwoningen op de minst interessante plaatsen, op de hellingen boven de stad en langs de kloofddalen, maar toch op een loopafstand van de werkgelegenheid in het stadscentrum.

De catastrofale gevolgen van de hevige neerslag in de nacht van 17-18 juni 1991 vinden in het voorgaande hun oorzaak. Op een paar uur tijd viel er zoveel neerslag als in 10 jaar. Door de langdurige droogte en de verwerking ligt er aan de oppervlakte een enkele centimeterdikke laag van los puin, dat bij afstromende neerslag in modderstromen verandert. De bevolking werd in haar slaap verrast, huizen en mensen werden meegesleurd, waarbij 110 mensen omkwamen. Toch hadden geografen al uitvoerig gewaarschuwd voor zulke mogelijke gevaren en bovendien waren de stortregens in het weerbericht aangekondigd. Maar neerslag is er zo uitzonderlijk dat niemand aan die voorspellingen aandacht schonk. Hier is dus de paradox duidelijk dat in de woestijn meer mensen omkomen door verdrinking dan door uitdroging.

7.3. *El Niño en de visvangst*. ‘El niño’ (het Spaans voor kind, kerstkind) is de naam die vissers van de westkust van Peru en Chili gaven aan de elk jaar rond kerstmis terugkomende opwarming van het zeewater. Dat betekent een afzwakking van het visbestand, maar in hun herfst neemt dit normalerwijze terug toe. De laatste tijd wordt echter onder ‘el niño’ verstaan de om 5 à 10 jaar voorkomende uitzonderlijke opwarming van het zeewater, die een echte catastrofe betekent voor de visvangst.

Het verdwijnen van de visvoorraden is het gevolg van een wisselwerking tussen de oceaan en de luchtdrukveranderingen. In een normaal jaar heerst er in Noord-Chili en Peru een hoog drukgebied, dat de krachtige passaat opwekt met winden die langs de kust in noord-noordwestelijke richting waaien, aan de evenaar westwaarts ombuigen en in Noord-Australië en Indonesië de zeespiegel doen stijgen en neerslag leveren. De koude zeestroming (‘von Humboldtstroom’) die van zuid naar noord langs de kusten van Chili-Peru voorkomt wordt door die passaat nog versterkt. Het koudere zuurstof- en planctonrijke zeewater vormt er de basis voor een uitermate rijk visbestand, een van de rijkste ter wereld.

In de ‘el niño’-jaren echter wordt het hoog drukgebied erg afgezwakt en is de zuidoost-passaas ook minder krachtig. De koude zeestroming verflauwt, zodat het opgehoopt warm water van Australië-Indonesië oostwaarts gaat vloeien in de richting van de kusten van Chili-Peru. De opwelling van het voedselrijke koude water valt weg en de visbestanden verdwijnen. De visserij kwijnt of valt stil met een economische catastrofe als gevolg. Het is op de eerste plaats de arme bevolking en de 40 000 gewone vissers die daarvan het slachtoffer zijn.

8. De grote natuurlijke rijkdommen

Chili is een van de rijkste grondstoffenlanden ter wereld. Mede daardoor heeft Chili een betere economische situatie dan de overige Latijns-Amerikaanse landen. De export is echter erg onderhevig aan de schommelingen van de wereldmarkt. Hier volgen enkele bedenkingen over die natuurlijke rijkdommen van Chili.

De visserij is in Chili van oudsher zeer belangrijk geweest, dankzij de voedselrijke kustwateren. Chili is de derde wereldproducent van vis, na China en Peru. Chili is zelfs de belangrijkste exporteur van vismeel. Chili telt niet minder dan 40 000 traditionele vissers. Bovendien is er ook moderne visteelt, o.a. het telen van zalm in drijvende kooien in de meren en baaien van het zuiden. Chili is, na Noorwegen, de grootste exporteur van geteelde zalm. Ook inzake fruit (vooral appels en druiven, maar ook kiwis, citrusvruchten, meloenen, papayas, tomaten...), geteeld in de rivieroasen en in de centrale vallei, is Chili een belangrijke exporteur met 15 % van de wereldmarkt, vooral tijdens de winter van het noordelijk halfrond. De meest spectaculaire expansie kenden echter de wijnboeren. In de jongste jaren hebben ook de grote Europese wijnhuizen in de Chileense wijnbouw geïnvesteerd. Zo is Chili, na Frankrijk en Italië, de derde exporteur van wijnen, vooral naar de USA, maar ook meer en meer naar West-Europa. Franse wijnstokken werden al in de 19de eeuw in Chili aangeplant en inmiddels heeft Chili de wijnkwaliteit sterk weten op te drijven, zodat de Chileense wijnen nu tot de beste van de wereld mogen gerekend worden.

De Guano-meststof van Peru-Chili had op het einde van de 19de en begin 20ste eeuw wereldfaam. Typisch voor de kusten van Noord-Chili en Zuid-Peru zijn de eilandjes en de kliffen, bedekt met een mantel van witte uitwerpselen van guano-vogels (aalschelvers, jantvangenten en bruine pelikanen). De vogels leven er van de grote visvoorraden, vooral sardines. In de 'el niño-jaren', wanneer de voedselketen van het zeewater verstoord is, sterven de vogels massaal af op hun tocht naar het binnenland.

Chilisalpeter (Spanje 1930)

Zo arm als de Atacama-woestijn is aan water en vegetatie, zo rijk is ze aan bodemschatten. Chili-salpeter werd al in het begin van de 19de eeuw ontgonnen, maar werd vooral einde 19de en begin 20ste eeuw wereldberoemd, mede dank zij Europese en Amerikaanse investeringen in de mijnbouw. Het gaat om een natuurlijke nitraat- of salpetermeststof, die uniek in de wereld in dunne pakketten (enkele decimeter dik) aan de oppervlakte voorkomt langs de oostelijke rand van het kustgebergte in de Atacama-woestijn. Deze grondstof is over een groot gebied ontstaan door miljoenen jaren uitdamping van Andeswater tot zoutpannen. De grondstof is niet alleen belangrijk als meststof in de landbouw, maar wordt tevens aangewend bij het aanmaken van springstoffen. In de salpeteroorlog van 1879-1883 veroverde Chili de salpetergronden van Peru en Bolivia en kreeg daardoor het wereldmonopolie, met Antofagasta als uitvoerhaven (deze behoorde vroeger tot Bolivia). Grote gebieden van de Atacama-woestijn werden omgewoeld en afgegraven. De grondstof werd in 170 nitraatfabrieken gezuiverd en geconcentreerd van 6% gehalte tot 95 à 99 %. Bij de fabrieken werden ook cités gebouwd, te vergelijken met die van de Limburgse steenkoolmijnen, maar nu in de woestijn. Het 'Grote Noorden' van Chili telde voorheen slechts enkele duizenden woestijnbewoners, maar groeide door de salpeterboom tot meer dan 250 000 ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. Toen in Duitsland kunstmatig ammoniak kon vervaardigd worden, betekende dat

de doodsteek voor de Chili-salpeter. De afzet verschrompelde, de fabrieken gingen dicht en de cités werden spooksteden. Een korte heropleving rond de Tweede Wereldoorlog kon de sector niet meer redden. Ik heb de 'oficina Chacabuco' bezocht, een van de laatst gebouwde salpetercités, een spookstad met ruïnes van verlaten wooncomplexen, casino, theater, fabriek enz., dat nu het statuut van nationaal monument heeft gekregen, maar tijdens het militaire regime van Pinochet een gevangenis was voor ruim 3000 politieke gevangenen.

Theater van Chacabuco (ca. 1929)

Zilver en goud vormden aanvankelijk een belangrijk kolonisatiemotief. In Chili werd hier en daar edelmetaal gevonden, maar het zal vooral kopererts zijn dat de Chileense mijnbouw en de hele Chileense economie gaat domineren. De export van koper is die van nitraat opgevolgd en groeide na de Tweede Wereldoorlog uit tot veruit de belangrijkste bron van inkomsten voor Chili. De mijnen werden onder Allende genationaliseerd tot de CODELCO-staatsonderneming en ze bleven dat ook onder Pinochet, maar toch sterk ondersteund door buitenlands kapitaal. De enorme voorraden erts, de geringere milieu-eisen en de lage arbeidskosten geven het Chileens kopererts een onaantastbare eerste positie op de wereldmarkt, zelfs meestal sterker dan die van de USA.

De ontginning van kopererts gebeurt vooral in drie mijnen. Op een 16 km ten noorden van de oasestad Calama, op een hoogte van 3000 m in de Atacama-woestijn, bevindt zich de enorme open luchtmijn van Chuquicamata, de grootste mijn van de wereld. De put heeft reuzenafmetingen, 5 op 3 km, en is 660 meter diep; men zal nog verder uitdiepen tot 1100 meter. Rond de mijn ligt een grote cité van 25 000 bewoners voor de 8000 werknemers en hun families, met alle mogelijke voorzieningen, wat in deze woestijn indruk maakt. Kolossale vrachtwagens, met banden van vier meter doormeter en een draagvermogen rond de 200 ton, brengen het niet bruikbare gesteente naar boven voor de reusachtige storthopen. Enorme hoeveelheden elektriciteit zijn er nodig, geleverd via een eigen elektriciteitscentrale, terwijl al het water aangevoerd wordt via pijpleidingen over ruim 100 kilometer.

De grootste kopermijn ter wereld in Chuquicamata - Chili

Rijke koperertsaders waren al in de precolumbiaanse tijd gekend en benut door de indianen, maar de grootscheepse ontginning van de magere ertsen (1 à 1,5 % kopergehalte) startte slechts in het begin van de 20ste eeuw, dank zij de mechanisatie. Het ontstaan van kopererts is vrij ingewikkeld, maar heeft hoofdzakelijk te maken met koperaanrijking via hydrothermale oplossingen van intrusiegesteenten, die met het vulkanisme en de tektonische storingen tot stand zijn gekomen.

Een eerste concentratie van het kopererts tot nagenoeg 30 % gebeurt al beneden in de open luchtmijn. Dat aangerijkt erts wordt dan in de elektrolysefabriek gezuiverd tot 99% en klaar gemaakt voor de uitvoer, o.a. naar Olen in België, voor raffinage tot zuiver koper. Zilver, goud en zwavel zijn de belangrijkste nevenproducten.

In het noordelijk kustgebergte beschikt Chili ook over grote reserves hoogwaardig ijzererts en het land heeft een niet onbelangrijke productie, waarvan het overgroot deel wordt uitgevoerd. Het belang ervan blijft echter sterk in de schaduw van het kopererts.

Tenslotte mag nog de recente winning van lithium vermeld worden, omdat het hier gaat om het lichtste metaal met belangrijke high-tech-toepassingen. De voorraden in de grote zoutwoestijn van San Pedro aan de voet van de hoge cordillera zouden de helft van de wereldreserve betekenen. Lithiumcarbonaat wordt vooral aangewend bij de aluminiumproductie als energiebesparing, maar ook bij de glas- en keramiekproductie. De uitvoer gaat eveneens via de haven van Antofagasta, waarmee Chili reeds tot de belangrijkste wereldexporteurs behoort.

9. Chili's boegbeelden Allende en Pinochet

Evenals de overige Zuid-Amerikaanse landen heeft Chili zich kunnen losmaken van Spanje. O'Higgins, van Ierse afkomst, leidde de opstand tegen de royalisten en werd in 1818 de eerste president van het onafhankelijke Chili. De grootgrondbezitters wisten echter nog decennia hun stempel te drukken op de binnenlandse politiek, terwijl de buitenlandse investeringen, vooral van Groot-Brittannië (salpeter in het noorden) en van Duitsland (in Zuid-Chili) de onafhankelijkheid ondermijnden. De Duitse invloed mag niet onderschat worden. Zo werden leger en politie naar Duits model georganiseerd en kreeg het nationaal socialisme er voet aan de grond. In 1884 werd het algemeen kiesrecht ingevoerd, als eerste Latijns-Amerikaans land en wordt een parlement gevormd. Chili ontpopt zich als een toonbeeld van democratie met kiesrecht, onderwijs, sociale voorzieningen, vakbeweging enz. De export spitst zich toe tot een enkele grondstof. Weliswaar wordt nitraat opgevolgd door koper en wordt de Engelse invloed vervangen door die van de USA, maar een groot deel van de opbrengsten blijven daardoor naar het buitenland afvloeien. Conservatieve partijen domineren en zijn geleid door grootgrondbezitters, bankiers en industriëlen, ter-

wijl de ongelijkheid bij de bevolking alsmaar toeneemt. De grote groepen arbeiders in de mijnen van het noorden, in de havens, op de grote boerderijen, bij het spoor en in de industrie rond Santiago worden onrustig en hier en daar breken al ernstige conflicten uit met gewelddaden en dodelijke slachtoffers. Zo begrijpt men de opkomst in het begin van de jaren twintig van vorige eeuw van socialistische en communistische partijen, met groeiende spanningen tussen conservatieven en linkse radicalen.

Ten tijde van de wereldcrisis van de jaren dertig en de Tweede Wereldoorlog werden wisselend conservatieve en hervormingsgezinde presidenten gekozen, afgezet en herkozen zonder dat de echte problemen opgelost geraakten. In 1949 kregen ook vrouwen stemrecht, terwijl de grote bevolkingstoename in de steden terecht kwam met ernstige problemen inzake woon- en werkmogelijkheden. Vele Chileenen hoopten op een nieuwe samenleving als een derde weg tussen 'de reactionairen zonder geweten' en de 'revolutionairen zonder hersens', belichaamd door een nieuwe partij, de christen-democraten, die in 1964 de president Eduardo Frei leverden. Hij beloofde een 'revolutie in vrijheid' en stond een ingrijpende landhervorming voor met onteigening van landgoederen groter dan tachtig hectaren, te betalen door meer controle op de koperindustrie, die grotendeels in handen was van Amerikaanse bedrijven. Ook socialisten en communisten zagen in de hervorming van Frei's regering de eerste stappen naar een nieuwe Chileense samenleving, maar de rechtse partijen veroordeelden ze. Alle linkse partijen met inbegrip van de linkse christen-democratische bewegingen schoven onder de vlag van 'Unidad Popular' (volksfront) de marxistisch georiënteerde Salvador Allende Gossens naar voor als presidentskandidaat. Deze won zeer nipt de verkiezingen van 1970. Allende had geneeskunde gestudeerd in Santiago en was een van de leiders van de studentenprotesten en medeoprichter van de 'Partido Socialista'. Hij oefende zijn praktijk als geneesheer uit in arbeidersmiddens, waar hij geconfronteerd werd met de onmenselijke werk- en woonomstandigheden, die oorzaak waren van geestelijke en lichamelijke ziekten. Sociaal gedreven, werd hij daardoor ook politiek actief. Hij verloor wel tot driemaal toe de presidentsverkiezingen, maar in 1970 lukte het.

Alhoewel het volksfront geen meerderheid had in het congres en de senaat, zette de regering van Allende een radicaal hervormingsprogramma op, ten gunste van de armere bevolkingsgroepen. Sociale voorzieningen kregen meer geld, de landhervorming werd nog radicaler doorgevoerd en belangrijke industriële bedrijven en banken werden genationaliseerd. Over de snelheid waarmee die veranderingen moesten doorgevoerd worden was men in de coalitieregering verdeeld en sommige maatregelen (o.a. invoeren van een 'nationale eenheidsschool') kregen hevige tegenwind. De hervormingen remden ook het goed functioneren af van industrie en landbouw. Amerikaanse invloed, het leger en de elite poogden bovendien de volksfrontregering te destabiliseren. Niettemin won Allende, dank zij de steun van het gewone volk, opnieuw de verkiezingen van 1973.

Eduardo Frei Montalva
President 1964 - 1970

Salvador Allende Gossens
President 1970 - 1973

Augusto Pinochet Ugarte
President 1973 -1989

De kansen van rechts om Allende op legale manier op zij te zetten waren toen verkeken. Om het opstandige leger in handen te houden werd generaal Augusto Pinochet Ugarte op 23 augustus 1973 minister van defensie in de regering van Allende. Maar Pinochet pleegde al enkele dagen later, op 11 september 1973, samen met legeraanvoerders en gesteund door CIA en USA, een verregaande staatsgreep. Het moneda-paleis werd gebombardeerd en president Allende vond daarbij de dood. In een laatste radioboodschap had hij nog zijn hoop voor Chili's toekomst uitgesproken: "Lang leve Chili, lang leve het volk, lang leve de arbeiders. Dit zijn mijn laatste woorden, maar ik ben er zeker van dat mijn opoffering niet voor niets is geweest...". Zijn standbeeld staat nu op het plein vóór het heropgebouwde moneda-paleis.

Een paar honderd mensen vonden de dood in de coup van die zwarte 11de september, wat doet denken aan 11 september 2001 met de aanslag op het WTC van New York. Duizenden mensen zijn omgekomen tijdens de harde depressie die er op volgde. De meeste slachtoffers waren leden van de socialistische en communistische partij of van radicale linkse groepen, vakbonden, studenten- en arbeidersverenigingen. Ook werd de havenstad Taltal ten zuiden van Antofagasta verwoest door de militaire junta, omdat deze 'rode stad' gebruikt zou kunnen worden voor wapenimport vanuit socialistische landen ter ondersteuning van marxistische contrarevolutionairen in Chili. Het Chileense leger liet ook veel mensen eenvoudigweg 'verdwijnen'. Zelfs een geheime politiemacht werd opgezet om de onderdrukking uit te voeren zowel buiten als binnen Chili.

De Chileense samenleving werd uiteengerukt. Duizenden verloren hun baan omdat ze het vorige regime gesteund hadden. Duizenden gingen in ballingschap of emigreerden uit schrik. De hele situatie was te vergelijken met wat er gebeurde na de Spaanse burgeroorlog. In Chili werden alle politieke en vakbondsactiviteiten verboden. De media, de fabrieken en universiteiten werden onder controle gebracht. Generaal Pinochet werd spoedig de ongenaakbare leider, de dictator die met ijzeren hand 17 jaar lang Chili bestuurde en pochte zelfs "er is geen blad dat ritselt zonder dat ik het weet".

Pinochet, een devote katholiek, verwachtte van de Kerk dat ze zijn acties zou ondersteunen, die in zijn ogen de verdediging betekenden van westerse, christelijke waarden tegen het communisme. De meeste bisschoppen deelden dat gezichtspunt, maar de kardinaal-aartsbisschop Silva Henriquez van Santiago nam een genuanceerd standpunt in en hij stichtte een 'vredescomité' om gerechtelijke hulp te verstrekken aan de slachtoffers van de onderdrukking. Dat werd door de militairen verboden, maar het 'vicariaat van de solidariteit' bleef clandestien met vrijwilligers verder hulp bieden en lijsten aanleggen van schendingen van mensenrechten. Vele gewone priesters bleven ook doorgaan met hun werk bij de lagere bevolgingsklassen in de krottenwijken en bij de Indianen, en sommigen van hen betaalden het met hun leven.

Na drie jaar volksfrontregering van Allende lag Chili's economie in

duigen : een geweldig begrotingstekort, een ongehoorde inflatie, gebrek aan alledaagse goederen, grote werkloosheid, bedrijven die verlies leden... De 'Chicago-boys' (economen in Chicago geschoold) drongen aan op radicale neoliberale hervormingen door de rol van de staat in de economie terug te dringen, het opnieuw privatiseren en het openstellen van de economie voor de wereldmarkt. Dit economisch model kende succes, zelfs terwijl de westerse wereld belandde in de grote (olie)crisis na de 'golden sixties'.

Pinochet liet een nieuwe grondwet opstellen, die door twee derden van de Chilenen bij referendum werd goedgekeurd. Deze voorzag in een achtjarige ambtstermijn van de president met inperking van de macht van de politieke partijen. Uiteraard werd Pinochet zelf de president voor de jaren 1981-1989. Daarna zou er een referendum volgen waarbij de Chilenen zich zouden kunnen uitspreken voor een eventuele nieuwe termijn of voor presidentiële verkiezingen. Al na een paar jaar nieuwe grondwet nam de frustratie toe, verzwakte de economie, groeiden de protesten en stelde ook de katholieke kerk zich kritischer op. Ook buiten Chili kwam het schrikbewind van Pinochet onder hevig vuur te liggen. Het referendum leverde 54 % neen-stemmen zodat er verkiezingen werden uitgeschreven, die door de verenigde oppositiepartijen werden gewonnen en in december 1989 werd de christen-democratische leider Aylwin de nieuwe president.

Patricio Aylwin Azócar
President 1990 - 1994

10. Op weg naar een moderne democratische samenleving

De terugkeer naar de democratie, na 17 jaar militair bewind, zou heel wat inspanningen vragen. Een 'nationale commissie voor waarheid en verzoening' werd door president Aylwin ingesteld om verslag uit te brengen over de duizenden moorden, martelingen en schendingen van de mensenrechten. Maar Pinochet, die nog tot 1998 opperbevelhebber is gebleven van het leger, alsook andere militaire leiders genoten van een vroegere amnestiewet. Vele Chilenen waren nog bang en zwegen. Gefolterde en verbannen politici misten de kracht om met het dictatoriaal verleden af te rekenen. Daarbij bleven vele belangrijke posten in het leger en in het gerecht in handen van door Pinochet benoemden, zodat men eerder moest spreken van een 'gekooide democratie'. Sinds de terugkeer van het burgerbewind en na de dood van kardinaal Silva Henríquez waren de kerkleiders teruggevallen in een veel traditionelere rol van religieuze en morele waarden. Ze verschansten zich als het ware in een loopgraaf tegen echtscheidingen, pil, condoom en abortus. Die defensieve houding is ten dele ook een reactie tegen de opmars van andere kerken en secten, die vanuit de USA infiltreerden. Veel hoop wordt gesteld op de gloednieuwe kardinaal, die echter bij de aanvaarding van zijn kardinaalshoed begin 2001 geen echt progressief geluid liet horen. Hij meanderde al zalvend tussen de mensenrechtenschenders en hun slachtoffers zonder duidelijk in de bres te springen voor de problemen van het dagelijkse gezinsleven en die van de Derde Wereld, noch voor de rechtmatige

verzuchtingen van de actieve en progressieve basisgemeenschappen van gelovigen.

Ballingen uit het buitenland konden terugkeren, politieke gevangenen werden vrij gelaten. De uitgewekenen waren doorgaans ondernemende bekwame mensen, die elders een nieuw bestaan wisten uit te bouwen. Hun terugkeer was vaak een moeilijk proces. Sommigen van hen beschouwden allen die waren gebleven als ‘collaborateurs’, terwijl vele gebleven Chilenen die dag-in-dag-uit te maken hadden met dreigende militaire terreur de terugkerende emigranten beschouwden als ‘lafaards’ die weg waren gelopen. Zulke standpunten verzoenen werd een hele klus. Toch werd het land tamelijk rustig en de belangrijke politieke partijen waren het eens over de te varen economische koers.

Eduardo Frei Ruiz-Tagle
President 1994 - 2000

In december 1993 werd de christen-democraat Eduardo Frei, zoon van de vroegere president uit de jaren zestig, de nieuwe president voor zes jaar. De vrije marktpolitiek werd voortgezet en Chili kende in de jaren negentig een ononderbroken economische groei, zodat Chili nog moeilijk een ontwikkelingsland kan genoemd worden. Meer aandacht kon gaan naar sociale kwesties, naar milieuzorg en het wegwerken van de grote verschillen in huisvesting en welzijn, wat in het Pinochetbewind niet zoveel interesse kreeg.

De politieke partijen waren het onderling eens om de christen-democratische presidenten te laten afwisselen met een socialistische. Zo werd Lagos einde 1999 gekozen tot nieuwe president. Hij is een linkse populaire figuur, maar krijgt af te rekenen met de negatieve kanten van een prioritaire kapitalistische economie, zoals drugs, alcohol, onveiligheid, ontevredenheid, moeilijk te dichten kloof tussen arm en rijk, bittere concurrentie en stress waarmee het economisch wonder gepaard gaat. ‘Groeï met gelijkheid’ is niet eenvoudig te realiseren. Als de ongelijkheid niet verkleint dreigt opnieuw sociale spanning, die de jonge democratie in gevaar kan brengen. Volgens regeringsstatistieken leefden in 1997 nog 800.000 Chilenen in bittere armoede met een maandinkomen van minder dan dertig dollar. Zoals een journalist het uitdrukte: “er bestaan nog steeds twee Chili’s, één met creditcards en computers, en één dat alleen maar probeert te overleven”. De laatsten leven in de krottenwijken van de steden of op het platteland als landarbeiders, kleine boeren of indianen. Anderzijds kan onvoldoende afgerekend worden met het dictatoriaal verleden. Pinochet werd uiteindelijk toch aan Chili uitgeleverd. In de ogen van velen is hij een monster, maar voor evenveel Chilenen blijft hij hun generaal. Te oud en te zwak van gezondheid om terecht te staan, blijft Pinochet vooralsnog buiten schot.

Ricardo Lagos
President 2000 - 2006

Chili, dat de gentleman is van Latijns-Amerika met de sterkste economie van de regio, is een bevoorrechte handelspartner van de USA en Amerikaanse investeerders genieten veel bijval, zodat Chili geruisloos terug schuift in een USA-overheersing. Anderzijds blijft Chili opgescheept met een groot ‘eilandgevoel’, geklemd tussen de hoge Andes en de Pacifische Oceaan. Zo wordt het ook vanuit Europa bekeken en bestempeld. Toch verdient Chili beter. De

economische, politieke en democratische vooruitgang van de jaren negentig dwingen respect af. De landschappen zijn indrukwekkend, Chili's grondstoffenrijkdom in landbouw, visserij en mijnbouw is enorm. Het nog erg verborgen menselijk potentieel is van die aard, dat Chili uit het geografisch isolement moet kunnen geraken. Daarom verdient Chili ook meer Europese steun voor sociale projecten, industriële investeringen en toeristische appreciatie. De Europese belangstelling mag met andere woorden niet beperkt blijven tot het kopen van Chileense wijn en het terechtstaan van Pinochet.

Omdat het artikel van professor Goossens reeds enkele jaren oud is geven we hier een kort addendum met de meest recente gegevens.

CHILI 2002- 2007

2002

In de jaarlijkse toespraak tot het Nationaal Congres (mei 2002) belichtte president Ricardo Lagos drie topprioriteiten:

- economische groei
- sociale rechtvaardigheid/ het reduceren van de extreme armoede
- democratie.

Juni: in een uitgebreid interview met een van de leiders van CAM (Coordinadora Mapuche Arauco Melleco) in het tijdschrift 'Vergeten Volken' kaartte José Llanquilef de repressie aan van het Mapuche-volk.

In juli trad Pinochet af als 'levenslang' senator.

2003

Het jaar begon met een politiek schandaal (onrechtmatige betalingen) dat de regerende Concertación coalitie deed wankelen.

11/09: woelige 30ste verjaardag van de militaire coup.

2004

Mei: president Lagos tekende de wet tot echtscheiding, ondanks de oppositie van de Rooms Katholieke Kerk.

Op 20 en 21 november vond in Santiago de 12^e APEC- conferentie, van landen uit Azië en rond de Stille Oceaan, plaats. Tienduizenden mensen betoogden tegen het neoliberale beleid dat op de agenda stond en tegen de oorlog in Irak.

Op 28 november bracht president R. Lagos het rapport van de commissie-Valech naar buiten over martelingen van politieke dissidenten tijdens de militaire dictatuur. Volgens dit rapport werden ruim 27.000 mensen zwaar gemarteld.

De groei van de Chileense economie in 2004 was met 6% de hoogste sinds zeven jaar en was te danken aan de gestegen opbrengst van export van mijnbouwproducten.

Voor het eerst voerde de uitvoer van gekweekte zalm de lijst van

landbouwproducten in de export aan.
De hoge werkloosheid (ruim 9 % van de beroepsbevolking) bleef.

2005

Mei: 45 jonge soldaten komen om in een blizzard. Discussie omtrent de organisatie van het leger.

De Chilenen moesten dit jaar een nieuwe president, 120 leden voor het Huis van Afgevaardigden en 20 senatoren kiezen.

De voornaamste partijen waren:

- Pacto juntos podemos (een uiterst linkse coalitie)
- Concertación de Partidos por la Democracia (centrum links)
- Alianza por Chile (rechts)

December: Michelle Bachelet (centrum links) haalt de meeste stemmen maar geen 50 %; een tweede ronde dringt zich op (tegenstander de rechtse billionaire en voormalig senator Sebastian Pinera).

2006

Januari: M. Bachelet (ooit slachtoffer van het Pinochet-regime) tot president gekozen.

Juni: massaal protest om de scholierenbeweging te steunen. Deze beweging van jongeren stelde heel het neoliberal programma van de regering in vraag. Men wil komaf maken met de wet Loce. Deze wet, ingevoerd onder de dictatuur, wordt gebruikt om onderwijsinstellingen over te dragen aan lokale autoriteiten en private instellingen. De privatisering van de scholen wordt hierdoor mogelijk.

10 december: Augusto Pinochet (91 jaar) overleden aan een hartinfarct tot grote droefheid bij zijn volgelingen en opluchting en teleurstelling (wegens het ontlopen van een proces) bij de meerderheid der Chilenen.

12 december: Pinochet met militaire eer begraven.

2007

Januari: decreet dat de 'morning-after' pil toestaat voor 14 jarigen en zonder toestemming van de ouders.

Maart: protest in Santiago wegens de chaos die volgde op de introductie van een nieuw transportsysteem.

Bronnen

Spectrum: de wereld in 2002, 2003,...

Het aanzien van 2002, 2003,...

Dit was 2002, 2003,...

Universalialia [jaarboeken]

Encyclopaedia Britannica; book of the year

BBC news, London

Vergeten Volken. 2002-2006

Michelle Bachelet.
Eerste vrouwelijke presidente van Chili.

IN MEMORIAM DIRK VAN ESBROECK

INGRID VERBEECK

Dirk Van Esbroeck is er niet meer. Op woensdagochtend 23 mei 2007 verloor hij de strijd tegen kanker. Hij werd net geen 61, wat hij op 1 juni zou geworden zijn.

Ludo en ik hebben hem leren kennen als radio-man, die met warme stem de scheepsverhalen bracht in het zondagavondprogramma van Radio 1 “Het einde van de wereld” van Dree Peremans.

Op de life uitzendingen in Huy en op het afscheid na 10 jaar van het radioprogramma in het Cultureel Centrum De Werft hebben we hem ontmoet.

In intiemere kring van de stichting Fundación Patagonista in Aarschot leerden we de ludieke kant van Dirk kennen.

En toen we Dirk in de pizzeria Calabria in de Driekoningenstraat op een dag een pizza zagen eten hebben we hem aangesproken voor het geven van een concert voor onze vereniging. Een voorstel waar Dirk direct voor te vinden was. Op zondag 5 oktober 2003 was het dan zover; een intiem middagconcert in de zaal Rubens in de Statiestraat. Omdat Dirk, zoals wij, ook in Oud Berchem woonde, kwamen we elkaar wel eens meer tegen. Soms gingen we een koffie drinken in de Panos en babbelden we voornamelijk over onze gezamenlijke passie voor Zuid-Amerika. Hij was er niet geboren maar was op driejarige leeftijd met zijn ouders en nog ander familieleden naar Argentina uitgeweken. Ik herinner me nog hoe Dirk mij uit de brand heeft geholpen met de lezing op zondagmiddag in mei 1999 van de Venezolaanse cuatrist Raúl Landaete voor onze vereniging. Eerst zou Raúl zijn lezing in het Frans geven, maar op het laatste ogenblik zag hij daarvan af en moest ik ter plaatse simultaan vertalen. Gelukkig dat Dirk in de zaal aanwezig was om te helpen met de vertaling van typische muziektermen. Het was een warme lentedag en na die lezing zijn we met z'n allen op de Dageraadplaats een pint gaan pakken. Dirk was een aangename verteller. In de contacten voor het concert leerden we hem kennen als een minzame man met een warm hart. Toen we eens bij hem thuis kwamen leerden we zijn vrouw Maria Goossens kennen. Een stille vrouw die hield van haar man en bezorgd was. Een bezorgdheid die ze volhield tot op het einde, want Dirk is thuis gestorven.

Een verlies voor de Vlaamse folk van het eerste uur, maar niet alleen in dat midden was hij bekend. Als zanger-gitarist was hij niet in een hokje te vatten. Hij vormde 30 jaar een duo met de Argentijn Juan Masondo. Hij speelde eveneens in diverse groepen o.a. “Tango al Sur”, KiMiz. Hij maakte theaterprogramma's, zoals Karel, man en paard. Zijn hartstocht uitte zich in het op muziek zetten van Nederlandstalige en Spaans poëzie; vooral Richard Minne, Jan Van

Nijlen, Federico Garcia Lorca en Pablo Neruda waren zijn favorieten. Het is de tekst van Octavio Paz, vertaald door Stefaan Van Den Bremten en door Dirk op muziek gezet, dat op zijn doodsprentje is weergegeven. “Ik heb me neergeveld” is te horen op de cd “De zee en haar oevers”.

Ik heb me neergeveld.

*Ik heb me neergeveld, wacht op de nacht
in 't lommer van een boom met kloppend hart.*

*De boom is vrouw, en in zijn dicht gebladerte
hoor ik de zee diep in de avond ademen.*

*Ik eet zijn vruchten, proef hun smaak van tijd,
want hij draagt kennis en vergetelheid.*

*Onder de boom bekijken en betasten
zich beelden in woorden en gedachten.*

*Wij keren naar 't eerste begin terug
lichaam, spiraal van beweging en rust.*

*Het smaakt naar dood, dit oponthoud, dit weten
van einde en begin, dit is niet te meten.*

*Met het getij dekt ons dan plots de nacht;
de zee spelt haar syllaben zwart op zwart.*

Dirk Van Esbroeck en Ingrid Verbeeck

TAMTOC, ORIGIN OF THE MESOAMERICAN CULTURE

San Luis Potosí, S.L.P. April 5, 2006

- The Monument 32 or Moon Calendar, more ancient than the Aztec Calendar.
- Investment of 800 thousand pesos for the rescue of the monolith.

The discovery of the Monument 32 in Tamtoc, eight meters long, four meters and a half high, a thickness of 32 centimeters and a weight between 10 and 12 tons, can generate radical changes in the concepts of the Mesoamerican culture, which might have had its origin here, in the potosinian Huasteca.

The archaeologist Guillermo Ahuja informed that to conclude the rescue of the piece and to continue with the studies, the State Government has joined efforts with the INAH for an investment of 800 thousand pesos, so that by middle of May, when rescue works be finished, the archaeological site will open to the public.

He explained that the Sun Stone, astronomical instrument also known as Aztec Calendar, dates approximately 1400 A.D., while the monument 32 is from 700, that is to say 700 previous years and with a very advanced iconography in diverse areas of the knowledge.

According to archaeological research, the Monument 32 is one of the most ancient representations of the Mesoamerican art, where it is possible to appreciate the presence of two feminine figures, from which sprout watercourses, same that apparently indicate the importance of the vital liquid and its relation with the generation of life, since also birds are represented.

Four years after the State Government bought the property it was proposed the creation of a trust, which has received similar contributions from the State Government, INAH and from the Banamex Cultural Fund.

Ahuja points out that the idea is to shape an interdisciplinary group integrated by linguists, ethnologists, historians, archaeologists and epigraphists, to continue with the works of rescue and of epigraphic interpretation.

In the related to the archaeological work, he affirmed that the studies of the monolith 32 indicate that the huasteca culture is present from the preClassic to the postClassic, with elements that can give a radical change in the concepts that traditionally prevailed on the Mesoamerican culture.

Foto en lijntekening van Monument 32 in Tamtoc

